

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

בהעלותך תשע"ז פרשת שבוע

מגילת רות = עולם חסד יבנה
הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

השבוע, לכבוד חג השבועות, נדון במגילת רות. בית ישראל נוהג לקרא במגילה זו מדי חג השבועות. הקשר בין המגילה ובין החג עובר דרך דוד המלך, בנו השביעי של ישי, שנולד בשבועות, נפטר בשבועות, חי שבעים שנה וקשור בכל נימי נפשו לספירת השביעיות של ימי העומר. מגילת רות נותנת לנו מענה לשתי שאלות נוקבות.

א. מדוע התעכבה מלכות בני יהודה עד לימי דוד המלך? והרי ההבטחה בעניין זה נתנה כבר בימי יעקב אבינו.

ב. מדוע זכו רות ובעז, שדוד המלך צאצאם, לייסד את בית המלכות של עם ישראל לדורי דורות?

דרכי הנהגתם של אלימלך (=אלי תבא מלכות) ובניו מחלון וכליון=יואש ושרף, יזכרו לדורי דורות ככישלון נורא. לרדת מהארץ בזמן מצוקה ומשבר כלכלי, לחתן את הבנים עם נסיכות זרות, להתיאש מן התורה ולהתיאש מן הגאולה פסלו אותם למלכות בפרט והטילו בספק את עתידם בכלל.

וז"ל המדרש: "ויואש ושרף אשר בעלו למואב יואש ושרף זה מחלון וכליון יואש שנתייאשו מן הגאולה, יואש שנתייאשו מדברי תורה, שרף ששרפו בניהם לעבודה זרה אשר בעלו למואב שנשאו נשים מואביות אשר בעלו למואב שהניחו ארץ ישראל ונהפכו בשדה מואב" (ספרי במדבר פרשת בהעלותך פסקא עח, עיינו גם בבא בתרא צא ע"ב).

מי שהציל את המצב הם: מצד אחד - רות הגומלת חסד עם חמותה ודבקה באלקי ישראל, ומצד שני - בעוז, גדול הדור, הפורס את חסותו על אלמנה בת גרים וחמותה האלמנה הענייה, שנאלצות לחיות ממתנות עניים.

רק מעשי חסד הם שהבטיחו לשבט יהודה את מימוש ההבטחה האלקית. כמבואר בשירת דוד ברוח קדשו בספר תהילים:

"חסדי יקנך עולם אשירה לך דוד אודיע אמונתך בפי: כי אמתתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם: פתתי ברית לבחירי ושבעתי לך עבדי" (פ"ט ב-ד).

בשבוע שעבר (פ' נשא) הזכרנו את העיר שעריים (בית קייפא) המקראית, שכנראה חוזקה ובוצרה על ידי דוד, גם כדי לשמור על הדרך לירושלים וגם כדי להנציח את הנצחון הגדול על גולית והפלישתים.

בעיר נמצא אוסטרקון (חרס ועליו כתב) מימי דוד המלך ועליו הדברים הבאים:

אל תעש: ועבד אנת...)

שפט עבד ואלמונה) שפט יתנם)

וגר רב עלל רב דל ו

אלמונה) נקם *יבד (=ביד) מלך.

אבינו ועבד שכ גר תמנכ (ע"פ קריאתו של פרוי גרשון גליל)

גם אם איננו מבינים את הכתובת החסרה במלואה, ברור שהיא עוסקת בהגנה על החלקים החלשים של כל חברה בכל זמן ובכל מקום, עבד, אלמנה, יתום וגר בידי המלך והשלטון.

כמה מרגש ליכות ולגלות עיר עתיקה, המחיה מחדש את ימי דוד ולגלות בה ממצא המוכיח את השפעת מעשי החסד של רות ובעוז על צאצאיהם. דוד מלך ישראל, צאצאה של רות, מי ש"ריווה להקב"ה בשירות ותשבחות" (זהר חדש, רות). פסיקתא זוטרותא רות פרק א' סימן ד), הפך את מעשי החסד של המגילה לחוק המדינה ובנה את הארץ על יסודות אלה.

מי יתן ונזכה גם אנו לבנות בימינו את מדינת ישראל, על בסיס החסד שהניח דוד בן ישי, מייסד מדינת ישראל הראשונה.

לעיין רבי יעקב בן אברהם ועיישה חנה בת יעיש ושמה סבג ז"ל	לעיין ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לעיין הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלביע כ"א אדר א' תשע"ד	לעיין הרב אשר וסרטייל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
--	--	--	---

ERETZ HEMDAH
2 Brurya St. P.O.B 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר
רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

מצוה לתקוע בשופר או לשמוע קול שופר הרב בניה קניאל

הקדמה

המשנה האחרונה במסכת ראש השנה והגמרא שאחריה (דף לג עמוד ב) עוסקת באופן קיום מצות שופר - כמה תקיעות תוקעים וכיצד נשמעות התקיעות (תקיעה פשוטה שברים ותרועה).
בגמרא אין דיון מה מהות המצווה - לשמוע את קול תקיעת השופר או לתקוע בשופר. במאמר זה נסקור את מחלוקת הראשונים בהבנת מהות המצווה, ונדון האם יש קשר בין טעמי המצווה לאופן שבו מקיימים את המצווה.
יש לציין שמהות המצווה באה לידי ביטוי במטבע הברכה על המצווה - האם מברכים לשמוע קול שופר או על תקיעת שופר.

שיטת הרמב"ם

הרמב"ם (ספר המצוות מצוה קע) כותב "והמצוה הק"ע היא שצונו לשמוע קול שופר ביום ראשון מתשרי". מדויק מלשון הרמב"ם שלדעתו המצווה אינה לתקוע בשופר אלא לשמוע את קול תקיעת השופר.
בתשובה (שו"ת הרמב"ם סימן קמב) מבאר הרמב"ם שאילו המצווה הייתה לתקוע בשופר, כל אחד היה מחויב לתקוע בשופר בעצמו. כשם שאדם לא יכול להניח תפילין בשביל חברו, או לשבת בסוכה בשביל חברו, כך הוא לא יכול לעשות את מעשה התקיעה בשביל חברו. הרמב"ם מגדיר את המצווה בסיום התשובה - " ואין אנו תוקעין, אלא כדי לשמוע".

שיטת רבינו תם

הרא"ש (מסכת ראש השנה פרק ד סימן י) כותב "ור"ת כתב שיש לברך על תקיעת שופר משום דעשייתה היא גמר מצותה". כפי שצינו, הברכה מעידה על מהות המצווה. על פי הרא"ש בשם רבינו תם המצווה היא לתקוע בשופר ולכן צריך לברך "על תקיעת שופר".
כעת צריך לבאר כיצד יסתדר רבינו תם עם שאלת ברמב"ם, כיצד בעל התוקע יכול לתקוע בשביל אחרים, בזמן שאי אפשר לבצע מעשי מצוות בשביל אחרים (להניח תפילין לאחר, לשבת בשביל השני בסוכה).

הקשר בין טעמי המצווה לאופן קיום המצווה

הגרי"ש פישר (בית ישי סימן ל) קושר בין מחלוקת רבינו תם והרמב"ם לבין הטעמים של תקיעת שופר.
טעם ראשון: תקיעת השופר מעוררת לשוב בתשובה. **הרמב"ם** (הלכות תשובה פרק ג הלכה ד) כותב: "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישינים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם... הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". לפי הרמב"ם, תקיעת השופר באה לעורר את האדם לתשובה. הטעם מתאים לשיטת הרמב"ם במהות המצווה, האדם מצווה לשמוע את קול השופר כדי שהוא יזדעזע וישפר את מעשיו.
טעם שני: בתלמוד ירושלמי (מסכת תענית פרק ב דף סה) כתוב: "אמר רבי יעקב דרומיא ולמה תוקעין בקרנות לומר חשבינו כאילו גועים כבהמה לפניך". לפי הירושלמי, התקיעה היא תפילה לקב"ה שיזכרנו לטובה. קול השופר הפשוט הוא פניה אל הקב"ה בלי דיבור ברור אלא בקול זעקה או בכי שלא מתבטא במילים. ניתן לומר שטעם זה מתאים לשיטת רבינו תם, המצווה היא לתקוע, לבצע את מעשה התפילה. לא רק לשמוע את קול השופר, אלא שכל אדם יתקע בעצמו.
אולם לפי הסבר זה גדלה הקושיה, מדוע אדם יוצא ידי חובה בתקיעת חברו, הרי אם התקיעה היא כתפילה כל אחד צריך להתפלל בעצמו.

שוב שיטת רבינו תם

כדי להסביר את שיטת רבינו תם יש להקדים הלכה מהלכות תפילה. בתפילה, יש דין של שומע כעונה. גם מי ששמע אחר מתפלל ולא התפלל בעצמו נחשב כאילו התפלל (הדין קיים במצוות נוספות שקשורות לדיבור כמו מקרא מגילה וספירת העומר). לכן, אם לפי רבינו תם התקיעות הם כמו תפילה לקב"ה, יש את הדין של שומע כעונה, וגם מי ששמע את קול השופר נחשב לו כאילו תקע בעצמו.

סיכום

ישנה מחלוקת ראשונים מה מהות מצוות תקיעת שופר. לפי הרמב"ם המצווה היא לשמוע את קול השופר. לפי רבינו תם המצווה היא לתקוע בשופר. ניתן להסביר את מחלוקתם לפי הטעם של המצווה. לפי הרמב"ם תקיעת השופר באה לעורר את האדם לשוב בתשובה, לכן הוא צריך לשמוע את הקול ולהתעורר לתשובה. לפי רבינו תם, תקיעת השופר היא כמו תפילה לקב"ה, לכן צריך לתקוע בשופר, בעצם להתפלל. לפי טעמו של רבינו תם מובן איך אדם אחד יכול לבצע את מעשה התקיעה בשביל חברו, כשם שאדם יכול להוציא את חברו בתפילה.

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביורר מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

חמדת החינוך

מה שווה התורה שלי?!

הרב יוני לביא

מנהל מוקד "חברים מקשיבים" לנוער (טל: 1599-5000-54 בכל ערב, ובאתר: makshivim.org.il)
פעיל בילב אבות' - קו יעוץ להורי מתבגרים (טל': 02-9973232 ובאינטרנט levavot.org.il)

"שלא תבין אותי לא נכון. זה לא שיש לי משהו נגד, אבל דוגרי, אני לא כזה מתחבר ללימוד. פה ושם יש דברים שמדברים אלי, אבל הרוב נראה לי כזה יבש ומשעמם. הר"מ שלי כל הזמן מדבר איתנו כמה חשוב זה לימוד תורה וכמה זה תורם לעולם, אבל מה אני אגיד לך, אלו מילים יפות שנכונות אולי לגבי הרב הראשי. התורה שלי, בוא נהיה כנים, לא שווה הרבה. מה כבר אני יכול לחדש שלא אמרו לפני כל הרבנים והחכמים הגדולים, אה? מה אני תורם לעולם בלימוד שלי שבגללו שווה לי להשקיע בזה?"

המשנה במסכת אבות (ו, א) מביאה רשימה ארוכה ומעוררת התפעלות של עשרים ושמונה דברים שזוכה בהם מי שלומד תורה לשמה. ביניהם: "כל העולם כולו כדאי הוא לו, נקרא רע, אהוב... נעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק" ועוד ועוד. רק דבר אחד המשנה לא טורחת להסביר – מה נקרא ללמוד תורה 'לשמה'? רוב האנשים שתשאלו אותם על פשר המושג הזה לא יחסו לרגע ויאמרו "ללמוד תורה לשם שמים", כלומר, לא בגלל אינטרסים של כבוד, כסף או כל רווח אחר, אלא לשם ה'. הבעיה היא שאם כך היה צריך לקרוא לזה 'תורה לשמו', ולא 'לשמה'.

הרב קוק זצ"ל כתב ספר מיוחד המוקדש ללימוד תורה ושמו "אורות התורה". הוא מביא שם חידוש מופלא שיש בו בשורה גדולה בהבנת המושג 'לשמה' ובמשמעות הדבר אלינו. כך הוא כותב שם (ב, א):
"ענין תורה לשמה - לשם התורה. כי מציאות החכמה היא רצון השם יתברך שתהיה בפעל, והיא מציאות יותר נחמדה ומעלה מקל מה שאפשר להחשב... וחכמת התורה הרי היא הגלוי הא-להי כפי רצונו יתברך הבא מצד עבודתנו ותלמודנו. והנה כל הלומד תורה הוא מוציא מהפח אל הפעל את מציאות חכמתה מצד נפשו, ובנדאי אינו דומה האור המתחדש מצד חבור התורה לנפש זו לאור הנולד מהתחברותה לנפש אחרת, ואם-כן הוא מגדיל התורה ממש בלמודו, וכיון שהקדוש ברוך הוא רוצה שיגדיל תורה, הדרך הישר הוא שילמד האדם מצד אהבתו את האור הגדול, שרוצה השם יתברך בגלוי מציאותו, שיתגדל יותר ויותר. ומפל-שפן לחדש בתורה, שהוא נדאי הגדלת התורה ממש".

במילים פשוטות יותר - התורה היא אור גדול שהקב"ה מעניק לעולם. אך האור הזה חייב להופיע דרך כלים. הכלים האלו הם בני-אדם שמאפשרים לתורה להתגלות דרך הלימוד ועבודת ה' שלהם. אך יש הבדל בין האור המתגלה בעולם מהחיבור של התורה עם נפש אחת, לאור המתגלה מהחיבור שלה עם נפש אחרת. משל למקור חזק של אור המאיר דרך זכוכיות צבעוניות. זכוכית אדומה תפיק אור אדום, כחולה – כחול, וצהובה – צהוב. ככל שיהיו יותר זכוכיות כאלו, מגוון ההארות שיתגלה יהיה רחב יותר. אם אחת מהן תחסר, הרי שמהו קריטי יהיה חסר בפסיפס הכללי. ממילא לימוד 'תורה לשמה' משמעו 'לשם התורה' – כדי לאפשר לתורה להופיע בעולם במלוא תפארתה מבלי שיהיה חסר אף גוון.
בדברים האלו יש בשורה גדולה. יש ערך גדול בלימוד תורה של כל אחד, גם אם הוא נדמה בעיני עצמו כקטן ושולי. את האור שיופיע בעולם דרך הלימוד שלו לא יוכל להחליף אף לימוד של משהו אחר, ואפילו גדול תלמידי החכמים שבדור. ממילא ברור עד כמה חשוב שכל אחד ואחת ילמד תורה. הוא מביא בזה הארה וברכה לעולם שלא יוכל להביא אף אחד אחר.

חג השבועות הוא הזדמנות להתחבר מחדש אל לימוד התורה. להפגיש שמתן תורה אינו אירוע היסטורי שקרה לפני אלפי שנים, אלא התרחשות דינאמית, חיה ועכשווית הקורית כל זמן כשכל אחד מאיתנו מוסיף לה את הצבע היפה והייחודי שלו.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ח)

New York, USA

ניו יורק, ארצות הברית
אלול תשע"א

פקולטה ללימודי וטרינריה, הפעלתה על פי ההלכה

שאלה

האם מותר מבחינת ההלכה להקים בית ספר לרפואה וטרינרית, לאור העובדה שחלק מלימודי הוטרינריה כוללים לימוד והדגמה של סירוס בעלי חיים, וישנו איסור בתורה על סירוס בעלי חיים?

תשובה

(לתשובה זו קיימים מראי מקומות ומקורות ארוכים מאוד, נשמח לשולחם על פי בקשת הקוראים)

בתי הספר לרפואה וטרינרית עוסקים בעבודת קודש.

שמירת בריאותם של בעלי החיים חשובה לא רק מצד איסור צער בעלי חיים, אלא גם תופסת מקום מרכזי בשמירת בריאות הציבור. בית ספר לרפואה וטרינרית שיוקם על ידי יהודים יראי שמים יכול לשמש גם כמודל לחיקוי וכגורם המביא לקידוש שם שמים ברבים בישראל ובגויים.

אחד הנושאים החשובים שבהם עוסקת רפואה זו נוגע לשאלת הריבוי הטבעי הגבוה של בעלי החיים והפיקוח עליו. בניגוד לבני אדם, בעלי חיים ובעליהם לא נצטוו בציווי של "פרו ורבו". ריבוי בלתי מבוקר של בעלי חיים עלול להביא לנזקים לסביבה ולבני האדם. ובסופו של דבר עלול לגרום גם למצב שבו חיות שיומלטו לא יוכלו למצוא לעצמם תנאי חיים ומזון כדי צרכם. לכן ההלכה מכירה בצורך למנוע פיצוץ אוכלסין מצד זה. אולם מצד שני התורה אסרה את סירוסם של בעלי חיים בדרכים מסוימות.

מכאן נובע כי מציאותו של בית ספר לרפואה וטרינרית שיוקם על ידי יהודים שומרי תורה ומצוות יש לו יתרון גדול. בית ספר כזה ילמד את הסטודנטים שלו איך למנוע את ההולדה הבלתי מבוקרת בדרכים המותרות על פי ההלכה כפי שיפורט בהמשך.

מוסד להשכלה גבוהה זה יאפשר לכל הסטודנטים להשלים את לימודיהם האקדמיים בתחום חשוב זה בלא שייכשלו ויעברו על איסורים. עליו לפרסם לכלל התלמידים שאפשר להשלים את כל הלימודים עם שמירת ההלכה. בנוסף, על המוסד לפרסם בביטאון שלו שהוא אינו תומך בסירוס גורף ושרירותי של בעלי חיים, אלא רק כאשר יש צורך בכך ובאופנים המותרים על פי ההלכה.

להלן הכללים ההלכתיים שעל פיהם מותר להקים בית ספר לרפואה וטרינרית:

א. הדגמה של מרצים יהודים או התמחות מעשית של סטודנטים יהודים בסירוס או עיקור בעלי חיים, מותרת בבעלי חיים זכרים, כאשר מדובר בטיפולים תרופתיים שאינם פוגעים, אפילו בעקיפין, באברי הרבייה עצמם, אלא רק מדכאים את הפעילות ההורמונלית המינית או הפוגעים באיכות הזרע, וכתוצאה מכך נקבה שתזדווג וזכר זה לא תתעבר.

בהיתר זה קיימת עדיפות למצב שבו הפגיעה המדוברת היא זמנית בלבד.

ב. בהדגמה או התמחות כנ"ל, בסירוס בעל חיים נקבה, מותרת גם גרימת סירוס בטיפול תרופתי, אף אם מדובר בפגיעה קבועה ביכולת הרבייה.

ג. לעומת זאת, סירוס או עיקור פיזי הפוגע באברי הרבייה של בעל חיים - אסור, לזכרים ולנקבות כאחד.

ד. בבעל חיים זכר, גם טיפול תרופתי הפוגע ביכולת הרבייה באופן קבוע, והפגיעה ניכרת באברי הרבייה החיצוניים - אסור. הוא הדין כאשר הפגיעה באברים נגרמת על ידי טיפול כימי, הקרנה או עצירת זרימת הדם, הגורמים להתנוונות של חלקים מהמערכת החיצונית.

ה. ניתוח או טיפול אחר הגורם לסירוס שנאסר אסור גם אם אפשר לתקנו בניתוח נוסף.

ו. כפי שהוזכר לעיל, על המוסד לאפשר לסטודנטים להשלים את לימודיהם בלא לבצע אף אחד מאופני הסירוס האסורים שנתבארו. עליו לפרסם זאת על מנת שלא לגרום לסטודנטים להיכשל בכך.

ז. עיקרן של הוראות אלה חל גם על סטודנטים או מרצים גויים הפועלים לצרכם או מכח הוראותיהם של יהודים.

ח. לסטודנטים או מרצים גויים יש להתיר טיפול תרופתי המדכא את הפעילות ההורמונלית המינית או הפוגע באיכות הזרע, גם אם מדובר בפגיעה קבועה. יש מקום להקל, לגביהם, אפילו בסירוס פיזי של נקבה וכן בפגיעה בחלק של צינורות הזרע של זכר הנמצאים בתוך הגוף, אך לא באברים החיצוניים.

- ט. כמו כן לסטודנטים או מרצים גויים יש להקל בסירוס עקיף. כגון טיפול כימי, הקרנה או עצירת זרימת הדם, הגורמים להתנוונות של חלקים ממערכת הרבייה אפילו שהוא קבוע, בין בזכר ובין בנקבה.
- י. מרצה גוי יכול לבצע סירוס האסור ליהודים, אם הנהלת המוסד אינה דורשת זאת בפירוש או במשתמע - כגון שלא ניתן להשיג תואר בלי זה - גם אם סטודנטים יהודים צופים בכך והדבר מסייע להם, ובלבד שכוונתו בכך אינה לתועלת היהודים בלבד אלא גם לתועלתו, כגון שההדגמה היא על בעל חיים שלו או של גוי אחר שאותו הוא רוצה לעקר בכל מקרה. אם מרבית הסטודנטים גויים, אז מותר בכל מקרה.
- אם המועצה להשכלה גבוהה במקום דורשת שילמדו גם את אופני הסירוס האסורים - רשאי מרצה גוי לארגן ביקור במקום אחר, שבכל מקרה מבצעים בו סירוס באופנים אלו, ויוכלו הסטודנטים היהודים לצפות בכך.
- יא. הוא הדין שסטודנט גוי יכול לבצע סירוס האסור ליהודים, גם אם סטודנטים יהודים צופים בכך, מכיוון שכוונתו היא לתועלתו, לצורך לימודיו שלו.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

ספר חדש - יצא לאור

מעגלי צדק
על מסכת קידושין
שיעורים בעיון על סדר המסכת

מאת
הרב צדוק אליאס שליט"א
ר"מ בישיבה הגבוהה במצפה יריחו
בוגר 'ארץ חמדה'

לרכישה 050-3844556